Gruodis

Raudoni naktiniai marškiniai lyg kraujo klanas telkšo vandens paviršiuje. Sunkią vonios tylą prasklaido tik Nino, dainuojanti savo liūdną *olei*. Kaip ir visos liūdnos dainos, ši tikriausiai taip pat pasakoja istoriją, kuri baigėsi.

Gulėdama pravėsusiame vandenyje Vija stebi, kaip skustuvas lengvai slysta įdubusiais Hario skruostais, vieną po kitos nubraukdamas putų pusnis – lieka tik pailgi švarūs odos ruožai. Jis nusiprausia. Baigta. Nusišluosto veidą, kruopščiai nuplauna skustuvą, užlenkia ašmenis ir padeda ant spintelės, visai šalia vonios krašto. Mintyse Vija įvertina atstumą: jeigu pasilenktų į priekį ir ištiestų ranką, lengvai jį pasiektų. Bet Haris, lyg įminęs šį jos ketinimą, įsikiša skustuvą į tamsiai mėlyno siuvinėto chalato kišenę ir nieko nepasakęs išeina. Ir gerai, pagalvoja ji, tegul sau eina. Kol kas užtenka žinoti, kad bet kada gali vėl jį pasikviesti.

Iš nušiurentų, pieštuku pribraukytų puslapių Vijos tikrovėje dažnai atgydavo knygų veikėjai, ypač kai tarp jos ir jų gyvenimų nusidriekdavo naujos paralelės. Paskutinį kartą Haris Haleris į jos vonios kambarį užsuko maždaug prieš penkiolika metų. Tokią pat gruodžio pabaigos pavakarę, likus kelioms dienoms iki naujojo tūkstantmečio fejerverkų, į duris paskambino tuometinio sužadėtinio žmona ir paaiškėjo, kad jau kurį laiką skirtingomis savaitės dienomis jos abi gyvena su tuo pačiu vyru. Pamačiusi tarpduryje už save dešimčia metų jaunesnę merginą, žmona iš karto metėsi į

puolimą, o kai Vija keliskart pabandė pasakyti, kad šioje situacijoje abi yra nukentėjusiosios, žmona tik dar aršiau šoko ginti savo teritoriją ir nė nebandė išklausyti. Kažin kaip būtų pasibaigęs tas keistas vakaras, jei ne ta netikėta kulminacija su televizoriumi. Kadangi jau temo, Vija kambaryje įjungė toršerą, ir žmona tarsi rampos šviesoje išvydo kampe stovintį apynaujį televizorių. Paaiškėjo, kad jis čia visai neseniai buvo atkraustytas iš jos svetainės. Metėsi ji prie dar nespėjusio apsiprasti *GoldStar* lyg prie aukščiausios prabos aukso luito ir lyg aštuonkojis apsivijusi jį savo plonomis galūnėmis išsitempė į laiptinę. Jai išėjus, pro langą Vija stebėjo, kaip jiedu linguoja slidžiu, šviežiai apsnigtu takeliu per kiemą – ji ir jos grynuolis, įsėda į taksi ir dingsta iš bežadės Saltoniškių gatvės. Tada nesijautė sudraskiusi tos moters laimės. Bet jos pačios laimė per vieną vakarą suplyšo – iš jos liko tik sena vilnonė kojinė su didele bjauria skyle per visą kulną. Kojinę, žinoma, iškart išmetė. Skylė liko. Tą vakarą atėjęs Haris ir jo aštriabriaunis žudikas liko budėti parengtyje iki vėlyvo pavasario.

Daina nutyla. Bet šįkart Hario nebekvies. Skustuvas neišgelbės gyvenimo, kuris vis tiek turi pasibaigti.

Vija išlaisvina naktiniuose susipainiojusias kojas ir iškelia išmirkusį kūną iš atvėsusio vandens. Raudona varvanti dėmė aprasojusiame veidrodyje primena griūvančią žmogaus pavidalo imperiją. Supurtytas jos pamatas susvyruoja, ima byrėti, tuojau nebeišlaikys pusiausvyros ir grius, su savimi nusinešdamas viską, kas iki šiol ant jo laikėsi.

Vija nusiplėšia prie odos prilipusius naktinius ir vietoje raudono atspindžio veidrodyje lieka neaiškios spalvos dėmė. Visai kaip tas nieko nereiškiantis *olei*, ką tik skambėjęs liūdnoje Nino dainoje.

Sausis

– Vija! – ataidi skardus mamos balsas iš telefono.

– Girdžiu gi, ko taip šauki? – atsako kiek prikimusi.

– Kur tu prapuolus, nuo vakar neprisiskambinu!

– Gi dirbau...

– Tai *dar* nepabaigei tos knygos?! – klausimas lyg gyvatė užšliaužia stuburu.

– Liko paskutinis skyrius, – atsako Vija ir nusipurto.

– Visi klausinėjo, kodėl per šventes neatvažiavot, Elena perdavė jautienos, kilogramą faršo ir kilogramą kumpio...

– Pasakyk ačiū Elenai.

– Galėsi pati pasakyti, mes atvažiuojam penktadienį.

Vija nubraukia sluoksnį dulkių nuo veidrodžio rėmo ir tik dabar pastebi ant grindų palei sieną Begemoto plaukų gumulus. Teta Elena pašiurptų nuo tokios netvarkos, ir abi su mama pasiraitojusios rankoves tuojau pultų viską kuopti.

– Šį penktadienį? – Vija net kosteli nespėjusi nuryti seilių.

– Tai šį, šį, Vacys veža savo statybininkus ir mes į kompaniją, sakom, tave aplankysim.

– Bet aš nebūsiu šį penktadienį, – nė nepajuto, kaip išsprūdo, – išvažiuoju.

– Kaip išvažiuoji? Kur?

– Tik kelioms dienoms.

– Su Leonardu?

– Su darbu, sekmadienį grįšiu.

– Nu gražiausia, o Elena šitiek šaltienos privirė...

– Tai atvažiuosit vasarį, kai pabaigsiu knygą.

– Knygos, knygos... Elenos Vaidutė jau antro laukiasi, žinojai?

– Sakei anąkart.

– Birželį gimdys.

– Mam, einu dirbti, turiu šiandien išsiųsti Lidijai.

– Gerai, gerai, tik paskambink, kai grįši, o tai tau prisiskambinti...

– Paskambinsiu.

– Visada taip sakai.

Vija sugaudo ant grindų besidraikančius plaukų ir dulkių gumulus ir ilgai žiūri į kaskart girgždantį nuo katino žingsnių parketą. Jį buvęs savininkas savo rankomis išklojo „eglute“. Nuo tada, kai Vija pardavė iš močiutės paveldėtą namelį ir nusipirko šį dviejų kambarių butą, atsikraustęs kartu gyventi Leonardas tik kartą perdažė sienas ir iš pagrindų pakeitė santechniką. Norėjo išlupti ir tas „eglutes“, bet Vija nesutiko. Kai iš antro karto jiems nepavyko susilaukti vaiko, ji pradėjo nuolat jam dėl ko nors prieštarauti, o kai prieš kelias savaites sušliurpęs lėkštę spagečių vietoje „ačiū“ jis pasakė: „Rytoj išeinu. Nebegrįšiu“, plaudama keptuvę ji nė neatsisukdama atsakė: „Išeik šiandien.“

Vija užsipliko arbatos ir prisiverčia pasitikrinti paštą – pirmą kartą šiais metais. Viena užklausa išversti sutartį, priminimas apmokėti telefono sąskaitą ir laiškas nuo redaktorės Lidijos. Ji sutinka knygos vertimo terminą pratęsti iki vasario vidurio. Vija lėtai iškvepia. Palengvėja, nes per visą gruodį neišvertė nė sakinio. Per dienas spoksojo į baltas lubas

lyg į tuščią popieriaus lapą, ir nors nesuprato nė žodžio, vis iš naujo ir iš naujo klausėsi tos pačios dainos: *Olei... ielo... papi... oleeei... ieeelo... phophi... Olei... ielo... papi... oleeei... ieeelo... kyala lala lolei...*

Siurbteli arbatos ir uždaro kompiuterį. Šiandien dar nepradės dirbti. Vien nuo minties apie knygą ima trūkti oro. Susikaupę darbai, neatsakyti laiškai ir dulkių nugulti namai veržia lyg išaugti drabužiai, bet pakeisti jų neturi kuo. Plačiai atidaro langą. Drėgnas vėjas purkšteli smulkaus lietaus ant išblyškusio veido. Pilkšvas prospektas atrodo dar niūresnis nei vakar. Stotelėje lūkuriuoja kelios susigūžusios figūros, iš vaistinės išeina namo komendantas Romas su mopsu, iš parduotuvės su didžiuliu krepšiu ant ratukų grįžta kaimynė Ksenija. Viskas atrodo šimtus kartų matyta, perkramtyta ir seniai išspjauta.

Uždaro langą. Nuo palangės paima „Stepių vilką“. Grąžina atgal į lentyną. Knygos visada buvo Vijos skydas, saugantis nuo tikrovės, kai ši tapdavo sunkiai ištveriama. Anksčiau jomis atsitverdavo nuo tėvų, kurie užtikę ją skaitančią palikdavo ramybėje, vėliau slėpėsi nuo Leonardo, dabar norėtų pasislėpti nuo viso likusio pasaulio.

Braukia pirštais per nugarėles – Volandas, Stouneris, Haris Haleris, Gregoras Zamza, Ričardas Bachas, Klarisa Delovėj, net Karlsonas, kuris gyvena ant stogo, – visi tikresni nei dauguma tikrų žmonių, kuriuos ji sutikdavo gatvėje, laiptinėje ar namuose.

Žvilgsnis nukrypsta į apatinę lentyną, kur kaip našlaitės glaudžiasi dovanotos knygos, jų Vija dažniausiai taip ir neperskaito. Prieš pat Kalėdas čia įgrūdo leidyklos padovanotą romaną. Blankiame fone nupiešti paukščio sparnai, o po

pavadinimu prirašyta: „Vertė „Metų vertėjo krėslo“ premijos laureatė“.

Vija papučia lūpas. Kai vienoje tokios laureatės verstoje knygoje rado *Palm Sunday* išverstą kaip „Palmių sekmadienis“, o *taking minutes* – „imti minutes“, buvo nusprendusi tokiu apdovanojimu pažymėtų knygų nebeskaityti, bet šitą vis dėlto atsiverčia.

Jau pirmame puslapyje veikėjas Džekas klausia savęs: „Kas aš toks?“ Ir iš karto sau atsako: „Ničniekas.“

Vija iškart pajunta, kaip nori panirti į tą puslapį ir stipriai Džeką apkabinti. Įsitaiso su knyga ant sofos, apsikaišo pagalvėm. Siužetas lėtai, bet galiausiai įsisiūbuoja. Jaunas magijos teatro aktorius Džekas rengia sėkmingus pasirodymus ant Braitono pirso. Jis, kaip ir jo bičiuliai, bando išsivaduoti iš slogių vaikystės prisiminimų ir iš naujo išmokti mylėti, bet pakliūva į meilės trikampį. Atskiri laiko fragmentai jungiasi tarsi savaime, nepalikdami nė siūlės – Vija kelis kartus turi grįžti, kad suprastų, kaip autoriui pavyko tai padaryti. Vertimas irgi puikus, nieko negali prikišti. Pasibraukia kelis primirštus būdvardžius ir ryškiai pieštuku apveda vietą, kur Džekas sako, kad jeigu vieną dieną galutinai susimaus, visada galės atsispyręs nuo pirso šokti į jūrą.

Visi turi atsarginį planą, pagalvoja Vija. Hariui tamsias dienas į priekį padeda stumti skustuvas, Džekui – pirsas ir po juo sūkuriuojantys vandenys. Jos vaikystės draugei Vilmai atsarginis planas buvo septinto aukšto langas. Niekas apie tą planą neįtarė, kol devintoje klasėje, prieš pat vasaros atostogas, Vilma juo galiausiai pasinaudojo.

Knygą užbaigia gerokai po vidurnakčio. Bet po to niekaip negali užmigti. Ne todėl, kad galvotų, kur paskutiniame

skyriuje dingo Džeko draugas didysis Pablas. Vos užmerkus akis Vijai ima atrodyti, kad vienos iš dviejų spintos durų atidarytos, nors puikiai prisimena, kaip prieš išjungdama šviesą pati jas uždarė. Atsisėda lovoje, vėl įjungia šviesą, patikrina – tikrai uždaryta, bet vos kambarį užlieja tamsa, jaučia, kaip Leonardo pusėje durys vėl plačiai atsiveria ir spintoje prasižioja juoda bedugnė. Prakeikimas! Šoka iš lovos, paima šiukšlėms skirtus maišus ir subruka viską iš eilės – kojines, apatinius, švarkus su visomis pakabomis, kostiumą, kelias poras džinsų (kitokių kelnių nešioti jis taip ir neišmoko), chalatą, kurį padovanojo jam per pirmąsias jų Kalėdas, ir visus mamos jam numegztus megztinius.

Maišą tvirtai užriša, išneša į balkoną ir parašo žinutę: „Leo, pasiimk rūbus. Rasi balkone.“ Kai vėl atsigula į lovą, telefonas rodo keturias ryto. Užgesina šviesą ir užsimerkia. Vėjas už lango švilpauja pažįstamą melodiją.

Olei... olei... oleeei.

Taip ir neišsiaiškino, ką tas žodis reiškia. Nerado nei kartvelų, nei kitose kalbose. Jis ir traukia, ir kartu baugina, bet galvojimas apie jį ramina, lyg tai suteiktų ištuštėjusiai būčiai bent laikiną prasmę.

Ryte, vos prašvitus, Vija paskambina bičiuliui Martinui.

– Nenori į Braitoną? – paklausia.

– Kada? – žiovaudamas klausia Martinas.

– Penktadienį.

– Šį?

– Negali?

– Šį savaitgalį pas mane Paula, pažadėjau, kad nueisim į baseiną.

– *Ok*, tada skrendu viena.

– Nenori palaukti iki vasario? Galėčiau pasiimti atostogų.

– Negaliu tiek laukti.

– Kas taip dega?

– Reikia pabėgt iš namų, nenoriu su mama susitikt.

– Tai gal atvažiuok į Rygą, bus arčiau...

– Nee, jau nusprendžiau į Braitoną, be to, nenoriu jums trukdyti.

– Tai atvažiuok vasarį pas mane, gerai? Nueisim čia kur nors.

– Susiskambinkim, linkėjimai Paulai!

– O, ačiū.

Su Martinu Vija susipažino mažame kurortiniame miestelyje Šiaurės Karolinoje. Ten kartu su kitais studentais iš visos Europos visą vasarą dirbo supermarkete *Food Lion*. Martinas iš Latvijos, ji iš Lietuvos – iškart rado daug bendro ir tapo gerais bičiuliais. Pjaustydavo ir sverdavo sūrius, vytintus kumpius ir dešras ir kiekvieną dieną kantriai atsakinėdavo amerikiečiams į du klausimus: *Where are you from?* ir *Where is it?** Dauguma jų tą vasarą nustebo, kad Europa tai ne šalis, o Italija nėra jos sostinė.

Iš pradžių Vija supyko ant mamos, kad turi bėgti iš namų, bet jau nusileidusi Londone ir sėsdama į Braitono traukinį, nusiramina – galbūt iš judančio taško perspektyvos atsivers kas nors naujo.

Likus pusvalandžiui kelio iki Braitono, dulksna virsta šniokščiančia liūtimi. Stebėdama pro traukinio langą su dangumi susiliejantį kraštovaizdį, Vija prisimena japonų moks-

* Iš kur tu? Kur tai? (*Angl.*)

lininką, kuris fotografavo ledo kristalus. Įstabių formų ir raštų buvo tie kristalai, kiekvienas suformuotas vienokios ar kitokios išorinio pasaulio skleidžiamos emocijos ir nuotaikos. Visgi, nepaisant nuotraukų, dar įdomesnis jai pasirodė japono ezoterinis įtikėjimas, kad vanduo turi atmintį.

Žiūri į lange piktai sproginėjančius lašus ir svarsto, ar jų permatomais buožgalvių kūneliais srūva buvęs gyvenimas, likus akimirkai iki lemtingo susidūrimo su traukinio langu? Greičiausiai ne – jie susilieja su srūvančiais paviršiais taip ir nesupratę, kur prasidėjo ir kur baigsis. Kartais tokie pikti lašai staiga iš niekur aptaško ir jos atminties plotus. Ir kol jie džiūsta, bandant prisiminti *to* žmogaus vardą arba *tos* knygos pavadinimą, viskas yra tik bergždžias sinapsių trūkčiojimas. Vėliau žodis savaime išsivaduoja iš užmaršties spąstų. Ir nors tokie akibrokštai dažnai nutinka pačiu netinkamiausiu metu ir gali negrįžtamai sugadinti svarbias akimirkas, vis dėlto daug blogesnis Vijai atrodo priešingas atminties kerų poveikis – kai negali kažko pamiršti.

Olei olei olei – galvoje lyg lopšyje supasi žodis, kurio šnabždesio ji niekaip negalėjo nutildyti. Gal Nino tą žodį tiesiog išsigalvojo? Juk žmonės ir anksčiau vedini įvairiausių tikslų kūrė dirbtines kalbas. Smuikininkas Fransua Sudrė kadaise iš septynių muzikinės gamos natų sukūrė muzikos kalbą *Solresol* – tikėdamasis, kad tai palengvins skirtingoms šalims susikalbėti. O profesorius Hansas Froidentalis iš Nyderlandų, remdamasis matematiniais principais, sukūrė *lincos,* arba kosminę kalbą, kad galėtų jos išmokyti ateivius ir taip su jais susišnekėtų. Džonas Ronaldas Ruelis Tolkinas savo elfams sukūrė net kelias kalbas, o Orvelas rašė apie totalitarinio režimo cenzūruotą kalbą.

Kokiems elfams ar ateiviams kūrė Nino? Ir kodėl tik vienoje savo dainoje? Gal, priešingai nei Orvelo naujakalbėje, iš kurios buvo pašalinti pavojingi sistemai žodžiai, Nino į savo dainą sudėjo pačius svarbiausius žodžius?

Traukinys sustoja. Šnypšdamos atsidaro durys ir peronu link vartelių pasileidžia juodų paltų minia. Vija paskui juos. Praeina eilę lyg blokeliai vienas šalia kito stovinčių namų ryškiai mėlynomis fasadinėmis durimis, skaitytų knygų knygyną, antikvaro parduotuvėlę su vitrinoje iškabintais veidrodžiais ir šviestuvais, nuotraukų laboratoriją, mažytę parfumerinę, iš kurios nuo varstomų durų dvelkteli eukaliptu ir rozmarinais. Kitoje gatvės pusėje po didžiule guoba stovi vyriškis, vilkintis citrinų spalvos striuke. Rankose laiko plakatą, tik dėl per didelio atstumo Vija neįžiūri, kas ant jo parašyta.

Miestas vibruoja, veriasi kaip Sezamas. Neatsiduoda jokia metų pradžiai būdinga melancholija. Akimis Vija pradeda ieškoti, ką iš jo lobyno pasiims kartu su savimi. Tai bus koks širdies kertelę užpildęs vaizdinys, kvapas ar žmogus, kuris kas kartą ir vėl iš atminties išnirs kaip to miesto prisiminimas. Iš kiekvieno miesto ji parsigabena ir atmintyje saugo po prisiminimą: Reikjavikas – tai *Salvallagatta* gatvė, apšviesta vidurnakčio saulės, Ženeva – svaigus liepų žydėjimas, Tel Avivas – senovinių durų restauravimo dirbtuvės, prie kurių lango prilipusi laukė, kol nustos pliaupti lietus, Milanas – linksmas senukas vyšninės spalvos kelnėmis ir šalia jo tipenantis auksaspalvis retriveris, Helsinkis – didžiulis zuikis, pastojęs kelią pačiame miesto centre, Kopenhaga – jaukus knygynas, kuriame vos nekilo gaisras, kai nuo žvakės užsiliepsnojo laikraščio *The Copenhagen Post* kamputis.

Žmonės vilnija judriomis gatvėmis, Vija stebi, kaip jie susitinka, apsikabina ir vėl išsiskiria. Kai kurie jų atsakydami pasižiūri į ją iš savo jaukių, cinamoninėmis bandelėmis kvepiančių stebyklų ir, lėtai gurkšnodami *latte* ar *capuccino*, nusišypso. Viena tokių vietų įtraukia ir Viją.

Small Batch Coffee – vos trys staliukai. Prie vieno iš jų sėdi elegantiškas vyriškis, ant stalo – skrybėlė ir pusiau nugertas puodelis kavos, prie kito – vidutinio amžiaus pora. Tylėdami geria arbatą ir valgo plikytus pyragaičius. Gal kiek ankštoka, pagalvoja Vija, bet, išgirdusi Ninos Simon *Mr. Bojangles*, iškart nusprendžia pasilikti. Myli šitą dainą. Klausydama jos ne kartą svajojo nuvykti į *New Orleans* ir ten sutikti savo *Mr. Bojangles*. Atpažintų jį iškart. Jis būtų su gerokai nutrintais batais, nes eiti jam teko ilgai, ir apsmukusiomis kelnėmis, nes ne visada pakeliui rasdavo, kur pavalgyti, bet jo veide spinduliuotų šypsena, sakanti: „Ei, kur taip ilgai buvai!?“. Ir kadangi jis būtų radęs atsakymus į savo klausimus, jie turėtų marias laiko, neskubėdami gurkšnotų viskį su ledu ir kalbėtųsi apie gyvenimą. Kaip ji kartais pasiilgsta pokalbių apie gyvenimą! Tik ne tą, kur darbai ir namai, o tą, kuris eina patyliukais šalia, kartais ištisais mėnesiais ar metais nepastebimas ir su niekuo neapkalbamas. Paskui, saulei leidžiantis, *Mr. Bojangles* šoktų pagal jo vieno galvoje skambančią muziką, gal kiek juokingai, bet lengvai ir laisvai. O ji žiūrėtų ir vis prašytų, kad jis pašoktų dar, lyg nuo to žiūrėjimo ir jai koks jo laisvės krislelis atžirtų.

Užsisako dvigubą espreso ir užsiropščia ant aukštos baro kėdės prie vienos iš dviejų likusių laisvų vietų prie lango. Kelis kartus dunksteli ir sušnypščia kavos aparatas, lėkštutėje kaip varpelis suskamba šaukštelis.